

Крсте МАРКОВСКИ

ЗНАЧЕЊЕТО НА ОСНОВАЊЕТО НА КПМ И ОДРЖУВАЊЕТО НА ПРВАТА СЕДНИЦА НА ЦК КПМ*

Оваа година одбележуваме три настани што се од исклучително значење за историјата на македонскиот народ и неговата борба за национално и социјално ослободување. Тоа се 80-годишнината од Илинденското востание, 40-годишнината од основањето на Комунистичката партија на Македонија и 40-годишнината од Второто заседание на АВНОЈ, со чии одлуки Македонија стана неразделив дел на федеративната заедница на рамноправните народи и народности на Југославија.

За развојот на Комунистичката партија на Македонија и нејзиното оспособување за успешно водење на борбата на македонскиот народ за ослободување и национална афирмација, најголем придонес даде другарот Тито. Неговата грижа за организационо средување и кадровско оспособување на Комунистичката партија на Југославија во Македонија беше постојана, а особено изразена непосредно пред Втората светска војна и во целиот тек на Народноослободителната борба и Револуцијата.

Од самото доаѓање во раководството на Комунистичката партија на Југославија, а потоа на нејзино чело, Тито сестрано и продлабочено навлезе во суштинските проблеми на националното прашање на Југославија, а посебно на македонското национално прашање и на неговата поврзаност со меѓународните воено-политички односи и односите меѓу балканските земји. Тргнувајќи од тогашната состојба во светот, спротивностите меѓу империјалистичките сили и однесувањето на буржоаските владеачки кругови во балканските земји, Тито оцени дека е загрозувана независноста на малите балкански држави, а посебно на веќе разделениот македонски народ. Тој укажа на опасноста Македонија повторно да стане жариште на крвави борби поради експанзионистичките стремежи на бугарскиот империја-

* Реферат поднесен на свечената седница на ЦК КПМ, посветена на 40-годишнината од формирањето на КПМ и Првата седница на ЦК КПМ, Скопје 18 март 1983.

лизам за освојување на Македонија. Како излез од оваа опасна состојба Тито ја нагласи потребата од соработка на прогресивните сили на балканските земји, а посебно меѓу комунистичките партии.

Со нему својствена јасност и доследност другарот Тито во познатото „Писмо на Србија“, од 2 ноември 1936 година, ја изнесе платформата за државното уредување на Југославија како федеративна заедница, истакнувајќи дека „мора недвосмислено и јасно да дојде до израз решеноста дека правото на самоопределување на сите народи ќе се почитува, т.е. не само правото на Србите, Хрватите и Словенците, туку и на Македонците и на Црногорците, а исто така и народите во Војводина и Босна и Херецеговина да решат за тоа дали ќе ја зачуваат својата регионална самостојност во федеративна држава. Исто така, треба да се истакнат правата на рамноправност на народните малцинства: Германците, Унгарците и Албанците“.

Посебна улога другарот Тито имаше во 1941 година, кога давајќи им решителна поддршка на комунистите од Македонија ја оневозможи политиката на Бугарската работничка партија (комунисти) за одделување на Комунистичката партија во Македонија. Комунистичката партија на Југославија и другарот Тито лично, без отстапки, се заложиле за вооруженото востание во Македонија кое, како што ќе покажат натамошните настани, конечно ќе доведе до остварување на вековните стремежи на македонскиот народ за национална слобода, самостојност и државност.

На 19 март 1943 година во Тетово во виорот на народноослободителната борба е одржана Првата седница на Централниот комитет на Комунистичката партија на Македонија што го означува и создавањето на Комунистичката партија на Македонија. На таа седница другарот Светозар Вукмановиќ-Темпо, делегат на Централниот комитет на Комунистичката партија Југославија и на Врховниот штаб на Народноослободителната војска и партизанските одреди на Југославија и ополномоштеник на другарот Тито, го соопшти Заклучокот на Централниот комитет на Комунистичката партија на Југославија за формирање на Комунистичка партија на Македонија во состав на Комунистичката партија на Југославија, а потоа беше утврден првиот Централен комитет во состав: Лазар Колишевски, секретар; Мара Нацева, организационен секретар; и членови — Кузман Јосифовски — Питу, Страхил Гигов, Цветко Узуновски и Бане Андреев.

На овој историски настан му претходеа подготовки во Скопје во кои учествуваа Добривоје Радосављевиќ, како инструктор на Централниот комитет на Комунистичката партија на Југославија; Борко Темелковски и Вера Ацева, а во врска со формирањето на новото раководство на СКОЈ и младината на

Македонија Лилјана Чаловска. За организирањето на сите врски и обезбедувањето на непречено одржување на Првата седница на Централниот комитет на Комунистичката партија на Македонија во Тетово, посебна заслуга има Тодор Џиповски—Мерџан, Круме Наумовски, Тетовската партиска организација и храбрите семејства Јовановски и Блажевски.

Овде заслужува посебно да се нагласи дека Комунистичката партија на Југославија уште од самото свое основање активно дејствува во Македонија. Во прилог на тоа говори и фактот што уште на Конгресот на обединувањето 1919 година, учествуваа дваесет делегати — комунисти од Македонија, а за нејзиното влијание меѓу народните маси зборува и големиот успех на општинските избори од 1920 година, кога комунистите во Велес, Куманово, Кавадарци и Скопје победија и ги презедоа општинските управи, а истата година на изборите за Конституанта тие добија 38 отсто од гласовите во Македонија и 15 пратенички места.

Ваквата доверба на македонскиот народ спрема Комунистичката партија на Југославија зборува дека во сложените општествено-економски услови по Првата светска војна и особено во тешките социјални и национални услови со поделбата на Македонија, македонскиот народ гледаше во Комунистичката партија на Југославија најнапредна и единствена демократска сила и од неа очекуваше подобрување на сопствената положба.

Кралството на Србите, Хрватите и Словенците во Македонија безобзирно ја наметна хегемонистичката и угнетувачка политика на великосрпската буржоазија, која доведе до тоа во Македонија постојано да владее еден воен или полувоен режим со застрашувачки терор. По Обзнаната и Шестојануарската диктатура во Македонија, без судење, се убиени преку 1.600 Македонци, Албанци и Турци, а во затворите беа над 30.000 лица. Во такви услови особено беше засилено националното угнетување на македонскиот народ, со изразен стремеж за денационализација и асимилација. Во слична положба се најдоа и Албанците и Турците.

Ваквата политичка и економска положба во која се најде работничката класа на Југославија и нејзината Комунистичка партија, која беше забранета и безмилосно прогонувана, го забави, секако и развојот на Партијата во Македонија. Но, за тоа не малку придонесуваше и неединството во нејзините редови, поради фракциските борби.

Треба да се подвлече и фактот дека бавно одеше и идејно-политичкото созревање на Комунистичката партија на Југославија во целина, што особено се огледуваше во различните ставови околу решавањето на националното прашање во Југославија, така што дури во 1934 година, на Четвртата земска конференција, навлада правилен став со донесување одлука за

создавање на Комунистичка партија на Хрватска, Комунистичка партија на Словенија, а во најблиска иднина и на Комунистичка партија на Македонија. Како што знаеме, до реализацијата на оваа одлука во однос на Комунистичката партија на Хрватска и Комунистичката партија на Словенија дојде уште во 1937 година, додека за Комунистичката партија на Македонија дури девет години подоцна. Ваквото задоцнување, несомнено, се должи на сè уште присутните колебања во Комунистичката партија на Југославија во однос на националното прашање и на сомневањето дека со создавање на одделни организации во рамките на Комунистичката партија на Југославија ќе зајакнат сепаратистичките тенденции. Меѓутоа, овие претпоставки се покажаа целосно неоправдани, бидејќи со создавањето на одделни комунистички партии се зајакна единството, како во самата Комунистичка партија на Југославија, така и меѓу народите на Југославија. Тоа, особено се потврди и со формирањето на Комунистичката партија на Македонија.

Врз бавното остварување на одлуката за формирање на Комунистичката партија на Македонија, секако, големо влијание имаше и кадровското онеспособување на партиските организации во Македонија поради честите провали, затворања и убиства на комунистите, како пред војната така и во првите години од војната.

Посебно сложени услови се создадени со окупацијата во 1941 година, кога Македонија одново е разделена меѓу германскиот, италијанскиот и бугарскиот фашистички окупатор. Со нерешителниот став на Коминтерната, на Бугарската работничка партија (комунисти) и беше овозможено да се замеша, а со помош на секретарот на Покраинскиот комитет на Комунистичката партија на Југославија во Македонија, Методија Шаторов-Шарло, да ја оддели оваа организација од Комунистичката партија на Југославија и да ја приклучи кон Бугарската работничка партија (комунисти) уште кон крајот на април 1941 година. Издвојувањето на партиската организација во Македонија од составот на Комунистичката партија на Југославија и нејзиното потчинување на Централниот комитет на Бугарската работничка партија (комунисти) беше, всушност, последица од ставовите и сфаќањата, како на Методија Шаторов така и на Централниот комитет на Бугарската работничка партија (комунисти) дека со приклучувањето на македонската територија во рамките на бугарската држава е остварено обединување на „истородни Бугари“, а тоа на дело значеше фактичко признавање на фашистичката окупација на Македонија и во исто време, негирање на националната индивидуалност и припадност на Македонците.

Тоа ќе доведе до решителни мерки на Централниот комитет на Комунистичката партија на Југославија и лично на

другарот Тито, до сменување на Покаинскиот комитет на Комунистичката партија на Југославија за Македонија, до сменување на Методија Шаторов од должноста секретар и до негово исклучување од членството на Комунистичката партија на Југославија.

Ставовите на Централниот комитет на Комунистичката партија на Југославија за ова прашање се изложени во писмото на другарот Тито до Покраинскиот комитет на Комунистичката партија на Југославија за Македонија, од 24 јули 1941 година.

За средување на состојбата во партиската организација во Македонија ќе придонесе и одлуката на Коминтерната од август 1941 година, — Комунистичката партија во Македонија „од практични и целесообразни причини“ да остане во состав на Комунистичката партија на Југославија, со инсистирање Македонија, поради нејзината воено-стратешка положба, да стане база на партизанското движење под раководство на Комунистичката партија на Југославија за дезорганизирање на заднината на Германија и Италија на Балканот, а двете партии — Комунистичката партија на Југославија и Бугарската работничка партија (комунисти) да „заземат став за самоопределување на македонскиот народ“.

Во тоа време Централниот комитет на Комунистичката партија на Југославија повторно ги упати Драган Павловиќ и Лазар Колишевски во Македонија за да ги спроведат одлуките на Централниот комитет на Комунистичката партија на Југославија во врска со вооруженото востание и со отвореното писмо од 6 септември 1941 година Централниот комитет на Комунистичката партија на Југославија го запозна членството во Македонија со антипартиските и контрареволуционерните постапки на Методија Шаторов и на покраинското раководство. Тогаш беше избрано ново раководство на Покраинскиот комитет во Македонија на чело со другарот Лазар Колишевски, во чиј состав влегоа и Мара Нацева, Благоја Јанков-Мучето, Бане Андреев и Борка Талески. Во сложените услови во Македонија, посебно во партиската организација, Покраинскиот комитет успеа за мошне кратко време да ги поттикне партиските организации кон организирање на вооружена борба и презеде енергични мерки за организирање на првите партизански одреди во Прилеп, Куманово и Скопје.

Кревањето на македонскиот народ на вооружено антифашистичко востание на 11 октомври 1941 година значеше победа на револуционерната линија и политика на Комунистичката партија на Југославија во Македонија, решителен континуитет на вековната борба за национално ослободување, израз на високата национална и политичка зрелост на македонскиот народ и на неговата решеност во заедничка вооружена борба со другите братски народи и народности да извојува национална сло-

бода, рамноправност и подобра иднина. Определувањето на македонскиот народ за вооружена борба дојде како резултат на правилната политика на Комунистичката партија на Југославија во однос на македонското национално прашање пред војната и во првите денови на Народноослободителната борба и увереноста дека националното угнетување и хегемонијата на српската буржоазија не можат да се вратат. Најголем придонес за тоа даде, пред сè, работничката класа, народот и комунистите на Србија кои први го започнаа вооруженото востание против фашистичките окупатори борејќи се истовремено против сопствената буржоазија и нејзината великосрпска хегемонистичка политика.

Развојот на Народноослободителната борба во Македонија се одвиваше со доста тешкотии, не само поради јаките непријателски сили, туку и поради неединството во покраинското раководство чиј еден дел подпадна под директно влијание на раководството на Бугарската работничка партија (комунисти) и неговиот делегат Бојан Българјанов. Неуспесите на првите партизански одреди кои неправилно беа оценувани како политички и војнички порази се користени како аргументи дека во Македонија сè уште не се созреле условите за вооружена борба: акциите се означувани како авантуристичко занесување и шаблонско копирање на антифашистичката борба во Србија. Во таа пропаганда се одеше дури до таму што на Македонците им се порачуваше да влегуваат во окупаторските административни и други институции за да ја „демократизираат“ Бугарија, со што државната и општествената надградба на фашистичка Бугарија би останале незасегнати. Настојувајќи да ја оддели партиската организација во Македонија од Комунистичката партија на Југославија, Централниот комитет на Бугарската работничка партија (комунисти) барааше од Централниот комитет на Комунистичката партија на Југославија да ѝ се дадат „автономни права на македонската организација“, со тоа таа да работи „во најтесен контакт и во полна согласност на обете партии“, а во февруари 1942 година за ова прашање дури интервенираше кај Коминтерната.

Покраинското раководство на Комунистичката партија за Македонија под ваквото влијание започна во партиските материјали да го изостава името на Комунистичката партија на Југославија. Во врска со овие однесувања, Тито во своето писмо од 16 јануари 1943 година, до Покраинскиот комитет на Комунистичката партија на Југославија за Македонија ја даде следнава оценка:

„Поставувањето на прашањето за „автономија“ или за „можни специфични македонски услови“ излегува од рамките на нашиот став и линијата и тие што го поставуваат тоа прашање, всушност, се изедначуваат со оние кои поради називот

Југославија го изолираат македонскиот народ од единствената борба на сите народи на Југославија.

„Прашањето“ за Југославија денес не се поставува како прашање за режимот на бивша Југославија (...), туку како прашање за заедничката борба за ослободување на сите народи и по завршувањето на војната (...), за братско заедничко уредување и живот. Преку братството во борбата за слобода на сите народи (...) се кове братството на идната слога на народите, нивната подобра иднина заснована, не врз старото уредување со национална омраза, суџири, угнетување, однародување, ропство, сиромаштија, плачкање итн., туку врз односи на братска слога и рамноправност на народите“.

Партиските организации во Македонија и покрај ваквото држење на Покраинскиот комитет, мошне се омасовија и зајакнаа, во сите градови, а особено во Прилеп, Битола, Скопје, Тетово, Велес, Штип, Гостивар, Кичево и Дебар, така што во првата половина од 1942 година дејствуваа 17 месни партиски организации и 5 окружни комитети со над 600 членови. Покрај тоа, дејствуваа и развиена скоевска организација со преку 1700 членови. Залагањето на партиските организации за доследно остварување на линијата на Комунистичката партија на Југославија доведе до определени кадровски измени во раководството, а потоа до негово целосно сменување кон крајот на мај 1942 година и до формирање на Привремен покраински комитет на Комунистичката партија на Југославија за Македонија во состав: Цветко Узуновски, Мара Нацева, Мирче Ацев, Цветан Димов и Љупчо Арсов. Наскоро, потоа е формиран и Главниот штаб на партизанските одреди на Македонија во состав: Михајло Апостолски, Цветко Узуновски, Љупчо Арсов и Стеван Наумов-Стив.

Како резултат на зголемената активност на партиските организации и новото раководство дојде до виден напредок во организирањето и дејствувањето на партизанските одреди. Во летото 1942 година се формирани девет нови одреди во Прилеп, Битола, Преспа, Велес, Маврово, Крушево, Скопје. Се зајакна антифашистичката борба со широко учество на народните маси. Позитивното дејствување на Привремениот покраински комитет наскоро се прекина со апсењето и убивањето на Цветан Димов и интернирањето во Бугарија на другите членови, со исклучок на Мирче Ацев.

Со доаѓањето на Добривоје Радосављевиќ во Македонија, како инструктор на Централниот комитет на Комунистичката партија на Југославија, напорите се насочија кон кадровската обнова и засилување на врските со партиските организации и партизанските одреди заради организирано раководење со вооружената борба. Наспроти успехите што уследија, окупаторот презеде енергични воени и полициски акции со што им нанесе

големи загуби на партизанските одреди и на партизанските организации. Тогаш се затворени и сверски убиени Мирче Ацев и Страшо Пинџур, членови на Покраинскиот комитет.

И покрај ваквите тешки загуби се настојуваше да се зачува континуитетот на вооружената борба, која во почетокот на 1943 година не само што се стабилизира туку доживеа нов замав.

Во вакви услови дојде до формирањето на Комунистичката партија на Македонија. Одлуките што се донесени на Првата седница на Централниот комитет на Комунистичката партија на Македонија дадоа огромен придонес, како за натамошен разговор на Народноослободителната борба во Македонија, така и за ширењето и зацврстувањето на партиските организации. Покрај насоките за натамошниот развој на Народноослободителната борба, на Првата седница на Централниот комитет на Комунистичката партија на Македонија донесе одлуки за зајакнување на постојните партизански одреди, за формирање нови одреди и за формирање штаб на Првата оперативна зона. Во однос на организационата изградба на Комунистичката партија на Македонија од значење се донесените одлуки за формирање пет обласни комитети во петте оперативни зони, за формирање околиски комитети, за закјанување и проширување на партиските организации и посебно за зацврстување на врските меѓу организациите во градовите и партизанските одреди. Сето тоа требаше да се остварува и со зголемена политичка активност.

Спроведувањето на овие одлуки мошне позитивно се одрази врз развојот на вооруженото востание, активността на партиските организации и врз изградувањето на народната власт во Македонија. Активността на самиот Централен комитет, исто така, целосно беше посветена на суштествените прашања на Народноослободителната борба и социјалистичката револуција. Во оваа активност од големо значење е учеството и улогата на другарот Светозар Вукмановиќ-Темпо, кој со своето револуционерно искуство, решителност и верба во македонскиот народ и македонските комунисти даде огромен придонес за развојот на Комунистичката партија на Македонија, за успешното водење на вооруженото востание и социјалистичката револуција и за воспоставување потесна соработка меѓу Централниот комитет на Комунистичката партија на Југославија и Централниот комитет на Комунистичката партија на Македонија и раководствата на другите балкански комунистички партии, што позитивно влијаеше врз развојот на антифашистичката борба на Балканот во целина.

Во тоа време Комунистичката партија на Југославија и на Македонија, развивајќи го востанието и остварувајќи ги целите, што пред себе ги поставија, постојано се стремее да воспостават и на нови основи да развиваат соработка со движењата и борбата на соседните народи против фашизмот и реакцијата.

Најуспешна соработка во тоа време е остварена со Комунистичката партија и со военото раководство на Албанија. При тоа, треба да се одбележат заедничките воени дејствија против окупаторот во пограничните реони, настојувањата во Народноослободителната војска да се вклучи албанското население и низ борбата против фашистичкиот непријател и неговите балистички слуги, да се искоренува националната омраза и да јакне братството и единството. Многу комунисти од Западна Македонија, од Црна Гора и Косово се најдоа во тиранскиот затвор и фашистичките логори во Албанија. Тогаш тие ја имаа целосната помош од комунистите и народот на Албанија и посебно во Тирана.

Определени успеси, пред сè, на воен план се постигнати и во соработката со Комунистичката партија на Грција и со ослободителното движење на Грција, кое се огледа во присуството на нашите воени единици и акции против окупаторот во Егејска Македонија, а особено е значајно воено-политичкото влијание што се оствари во зимата 1943-1944 година, кога таму престојуваше нашето воено и политичко раководство и бригадите на Народноослободителната војна и партизанските одреди на Македонија.

За одбележување е големото учество на народот и комунистите од Егејска Македонија во единиците на Народноослободителната војска и партизанските одреди на Македонија. При тоа, од ова подрачје се формирани и посебни бригади кои дадоа голем придонес во борбата против окупаторот.

Согласно со односите меѓу Комунистичката партија на Југославија и Бугарската работничка партија (комунисти), иако тие беа обременети со различни концепции за борба против фашистичките бугарски окупатори во Македонија и од нивниот неправилен став по однос на македонското национално прашање, Комунистичката партија на Македонија ја помогна борбата на бугарскиот народ со формирање на баталјонот „Христо Ботев“ од одбегнатите војници на бугарската окупаторска војска.

Македонските комунисти и народот од пиринскиот дел на Македонија, уште во првите денови на војната беа за вооружена борба затоа што и преку неа го гледаа своето национално ослободување од фашистичкиот окупатор и гнетот на бугарската буржоазија.

Седниците и советувањата, што ги организираше Централниот комитет во 1943 и 1944 година, ја покажуваат виталноста и готовноста на партиските организации за успешно раководење и за извршување на сè посложени задачи сврзани со Народноослободителната борба и создавањето на народната власт на

слободните територии, како и на неослободената територија. Се-то тоа придонесуваше да се преземат големи зафати на воен план.

Тргувајќи од одлуката на Првата седница на Централниот комитет на Комунистичката партија на Македонија, Светозар Вукмановиќ-Темпо во името на Врховниот штаб на Народноослободителната војска и партизанските одреди на Југославија го реорганизира Главниот штаб на партизанските одреди на Македонија во Главен штаб на Народноослободителната војска и партизанските одреди на Македонија и донесе наредба за организирање на пет оперативни зони. Со тоа беше обезбедено создавање на македонската Народноослободителна војска како една од најважните основи на државноста и независноста на Македонија. Наскоро се создаваат поголеми воени единици, одреди, баталјони и бригади, а воените дејства се прошируваат во сите краишта во Македонија.

За унапредување на воената организација и за изградување на народната власт во Македонија од посебно значење е состанокот на Централниот комитет на Комунистичката партија на Македонија, одржан на 3 и 4 август 1943 година во Преспа, познат како „Преспанско советување“. Тогаш беше оценето дека е неопходно да се унапреди политичка активност во заднината, а за извршувањето на таа задача да се определат поизградени партиски кадри, бидејќи потребата за организирање на Народниот фронт и на органите на народната власт сè повеќе избиваа на преден план. На „Преспанското советување“, исто така, беше заклучено да се засилат политичките подготовки за формирање на Антифашистичко собрание на народното ослободување на Македонија.

Зголемената политичка активност во воените единици и во заднината посебно беше насочена кон изградување на свеста за заедничка и единствена борба против окупаторот на македонскиот народ и на Албанците, Турците, Власите и Евреите во Македонија. За таа цел се настојуваше да се зголеми учеството на сите народни маси во Народноослободителниот фронт и во народноослободителните одбори. За постигнатите успеси зборува податокот дека до Првото заседание на АСНОМ, целата територија на Македонија беше покриена со преку илјада народноослободителни одбори.

Во ова време, во рамките на вкупната политичка организираност, се обнови Покраинскиот комитет на СКОЈ и се формира Акциониот одбор за свикување на Прв конгрес на Народноослободителниот младински сојуз на Македонија, кој се одржа на 22 декември 1943 година во Фуштани, во Егејска Македонија. На овој конгрес присуствуваа најголем број борци-младинци од Првата македонско-косовска бригада и Втората македонска бригада составени од Македонци, Срби, Црногорци,

Албанци, Турци, Власи, Евреи, Словенци, Италијани и др. Тука особено се манифестираше братството и единството на младината во Македонија и нејзината поврзаност со младината од Југославија и цврстата решеност за натамошна борба до конечното ослободување на целата наша земја.

Непосредно пред овој конгрес се одржа партиско советување, познато како Фуштанско советување, со учество на околу 180 членови, на кое, тргнувајќи од општата воена и политичка состојба во светот, на Балканот и во Југославија, се дадоа насоки за натамошно зацврстување на единството на Комунистичката партија на Македонија, за успешно раководење со вооружената борба, за проширување и организирање на слободните територии, за формирање на нови единици на НОВ и за подготовките за формирање на АСНОМ и првата македонска влада.

Во подготовките за свикување на Првото заседание на АСНОМ, е изградена политичка платформа и е создадена реална основа за конституирање на единствен систем на народна власт, во што значајна улога одигра Манифестот на Главниот штаб на Народноослободителната војна и партизанските одреди на Македонија, од првите денови на октомври 1943 година.

Обрнувајќи се директно до македонскиот народ, Албанците, Турците и Власите што живеат во Македонија, во Манифестот, се укажува на основите врз кои ќе се изградува новата државна заедница на македонскиот народ и народностите во рамките на идната југословенска заедница и во која ќе се гарантира рамноправноста и националниот идентитет на секој народ и народност.

Потоа следеа нови пробиви на воените единици кон централна и источна Македонија, на север кон Куманово, со што вооружената борба ги зафати сите краишта на Македонија и таа целосно ќе биде ослободена во периодот од септември до ноември 1944 година, а бригадите, дивизиите и корпусите ќе ја продолжат борбата заедно со другите наши народи и народности до конечната победа.

Одбележувајќи го формирањето на Комунистичката партија на Македонија и нејзиниот прв Централен комитет, по 40 години можеме да оцениме дека навистина се работи за настан од вонредно значење за нашето револуционерно движење и борбата на македонскиот народ за ослободување и национална самостојност. Со основањето на Комунистичката партија на Македонија комунистите се потврдија како најнапредна сила, која единствено можеше да биде предводник на работничката класа, на македонскиот народ и на народностите во Македонија. Програмските цели и непосредната борбена ангажираност на Партијата ги изразуваа вековните стремежи на македонскиот народ за национална и социјална слобода.

Со ширењето на народното востание и изградбата на народната власт, конечно се создадоа услови за остварување на целите и идеалите за кои македонскиот народ толку долго се бореше и даде огромни жртви.

Со создавањето на Комунистичката партија на Македонија, во рамките на Комунистичката партија на Југославија, комунистите и македонскиот народ дефинитивно ја поврзаа својата борба за национално ослободување и самостојност, а со тоа и својата иднина, со здружената борба на другите народи и народности во Југославија. На тој начин, конечно, се оневозможени, како хегемонистичките спогодувања на балканските буржоазии, така и сите други видови замешувања и посегнувања кон Македонија и нејзиниот национален идентитет.

Заедничката борба на македонскиот народ со другите народи во Југославија за создавање нова демократска Југославија во текот на Народноослободителната борба, под раководство на Комунистичката партија на Југославија и другарот Тито, ја зацврсти меѓусебната доверба, толку неопходна за рамноправните односи меѓу народите и народностите во нашата земја. За таа доверба и меѓусебно национално почитување ги дадоа животите најдобрите синови на македонскиот народ, на албанската и турската народност, а меѓу нив голем број најистакнати комунисти и членови на СКОЈ, заедно со своите другари од Косово, Србија, Црна Гора и други краишта од нашата земја кои во голем број се бореа на македонската територија.

Во славната Народноослободителна војна се оствари вековен македонски народ — националното и социјалното ослободување. Се создаде Социјалистичка Република Македонија, како национална држава на македонскиот народ и држава на албанската и турската народност, самоуправна социјалистичка заедница на работничката класа, како составен и рамноправен дел на братската заедница на југословенските народи и народности.

Се создаде широк простор за непречен слободен развој и за изградба на самоуправно социјалистичко општество.

Развојот на Социјалистичка Република Македонија во изминативе децении слободен живот е пример за тоа што се може да создаде еден народ и неговата работничка класа, предводени од својата авангарда — Комунистичката партија, во услови на целосна национална рамноправност, во социјалистички самоуправни односи и во заедницата на југословенските народи и народности.

Почнавме скоро од ништо: од сосема скромно ниво на производните сили, во чија структура речиси и немаше индустриски капацитети. Бевме заостанато аграрно подрачје.

Денес во нашата Република битката за натамошен општествен и материјален развој ја водат околу 3.000 основни, работни и сложени организации на здружениот труд, а индустријата учествува со околу 40 отсто во општествениот производ. Изградени се хидросистеми за наводнување на околу 140 илјади хектари земјиште. На крајот на 1982 година во општествениот сектор се вработени 460.000, што во однос на вработените во 1945 година изнесува 17 пати повеќе. Значајни промени се извршени и во структурата на населението. Учество на земјоделското население од 70,6 отсто е намалено на околу 22 отсто. Израсна бројна и модерна работничка класа и значаен стручен и научен кадровски потенцијал во сите гранки на стопанството и во општествените дејности. На факултетите, високите и вишите школи досега дипломирале над 64.000 студенти.

Изградени се нови современи патишта, железнички пруги, далноводи и други инфраструктурни објекти, со што е олеснето комуницирањето и стопанското поврзување во рамките на Републиката и со другите краишта на земјава.

Македонскиот народ за првпат во својата историја слободно ја развива својата национална култура, се школува на свој мајчин јазик и непречено ги развива своите творечки способности. За овој релативно краток период израснаа многу културни и научни институции, се формира Македонската академија на науките и уметностите, силно се разви уметничкото и научното творештво. Вистинска општествена и културна преобразба доживува и албанската и турската народност во нашата Република, со развиена работничка класа, бројна интелигенција, со свои образовни и културни институции и со вредни достигнувања во областа на творештвото.

Достигањата на македонскиот народ и на народностите, на нивната култура и наука се составен дел од богатата ризница на творештвото на југословенските народи и народности. Низ развиена соработка со над сто земји тие вредности се доближени до општествената и културната јавност во целиот свет каде високо се ценети и почитувани.

За афирмација на нашата земја, посебно на националната култура, значителен придонес даваат иселениците од Македонија во прекуокеанските земји и нашите работници на привремена работа во странство.

Постигнат е голем успех во развојот на информативната дејност, а особено на печатот, радиото и телевизијата и тие дејнес дејствуваат со бројни стручни кадри и со современа материјално-техничка основа.

Севкупниот материјален и општествен развој е постигнат, пред сè, со залагањето на нашите работни луѓе и со несебичната помош и солидарност на сите народи и народности на Југослави-

ја. Оваа солидарност особено дојде до израз во обновата и изградбата на Скопје по катастрофалниот земјотрес во 1963 година.

Развојот на Комунистичката партија, односно на Сојузот на комунистите на Македонија е тесно поврзан со динамичните промени во општествено-економските односи и во развојот на политичкиот систем на социјалистичкото самоуправање. Тој се карактеризира со јакнење на неговата сила, зголемување на бројноста, измени во структурата и организираноста. Во вооружениот дел на револуцијата влегоа 700 комунисти. При крајот на војната, во ноември 1944 година, Комунистичката партија на Македонија имаше 2.865 членови, а на Првиот конгрес во 1948 година над 27.000 членови. Сега Сојузот на комунистите на Македонија има 157.000 членови кои дејствуваат во 4.619 основни организации, во бројни акциони конференции и активи. Од нив околу 45.000 се работници и околу 38.000 млади луѓе.

Комунистичката партија на Македонија застана цврсто на линијата на Комунистичката партија на Југославија и Титовиот решителен курс за спротивставување на Сталина и Информбиро и на обидите да се оневозможи автентичниот пат во нашата Револуција.

Низ целиот изминат период цврсто придржувајќи се кон принципите на АВНОЈ за федеративна заедница на југословенските народи и народности, Комунистичката партија и Сојузот на комунистите на Македонија секојпат даваа активен придонес кон јакнењето на братството и единството со другите југословенски народи и народности.

Остварувањето на овие успеси никогаш не било без тешкотии, слабости, заостанувања и грешки. Ги имаше и ги има и од објективна, но најмногу од субјективна природа. Нема сомневање дека без нив резултатите би биле поголеми.

Се наоѓаме во нова значајна и пресудна етапа на нашата Револуција, исправени пред крупната обврска да отвораме нови патишта во нејзиниот натамошен развој, во вонредно сложени услови, во изострени противречности и тешкотии на внатрешен план и во влошени политички и економски услови во светот.

На изминатите конгреси, на бројните седници по нив, од највисоките органи на Сојузот на комунистите на Југославија и Македонија па до основните организации, многу критички и одговорно им пристапивме на нашите задачи и ги посочивме правците за надминување на состојбите што се закануваат да ги загорзат придобивките на нашата Револуција.

Она што е особено значајно денес — тоа е покренувањето на целокупниот наш социјалистички фронт на чело со Сојузот на комунистите во секојдневна и отворена идејно-политичка борба и делотворна самоуправна акција за натамошен развој на социјалистичките самоуправни односи.

Меѓу работните луѓе сè повеќе е присутно сознанието за сложеноста и тежината на проблемите и за тоа дека тие мора да се решаваат со големи напругања и жртви.

Тоа бара од Сојузот на комунистите, како водечка идејно-политичка сила, да го понесе својот дел од задачите и одговорноста, особено во подигањето на општествената свест и давањето одговори на отворените прашања во општествено-економскиот развој. Тоа претпоставува Сојузот на комунистите постојано идејно-политички да се оспособува, да ги збогатува своите теориски знаења и да остварува акционо единство.

Сојузот на комунистите на Македонија активно ќе се бори и придонесува за јакнење на единствениот Сојуз на комунистите на Југославија, неговата кохезивна идејно-политичка улога во нашето општество, против бирократско-догматските, либералистичките, технобирокарските сили и тенденции и особено против национализмот и иредентизмот, а за сестран материјален и општествен развој, за изградба на се поразвиени социјалистички самоуправни односи.

Во решавањето на крупните економски проблеми Сојузот на комунистите на Македонија ќе се залага, како и досега Социјалистичка Република Македонија да се потпира врз целосно ангажирање на своите сили и потенцијали, очекувајќи ја при тоа и неопходната помош и солидарност на другите социјалистички републики и социјалистичките автономни покраини давајќи истовремено свој придонес за зголемувањето на соработката меѓу нив, а особено во здружувањето на трудот и средствата, во здружувањето и во користењето на средствата од Фондот за побрз развој на стопански недоволно развиените републики и САП Косово и во напорите за зголемување на заедничкиот доход со организациите на здружениот труд од другите републики и покраини.

Живееме во време на сложени односи во светот и на разгорени воени жаришта. Оттаму, одбраната на придобивките на нашата социјалистичка револуција и обезбедувањето мирен развој беше и остана постојана задача за Сојузот на комунистите. Системот на општонародната одбрана и општествената самозаштита, во кој ги вградивме богатите искуства од нашата Народноослободителна војна, треба постојано да го јакнеме во сите средини.

Сојузот на комунистите на Македонија останувајќи доследен на нашата неврзана надворешна политика и на борбата за мир и рамноправни односи ќе се залага за сестрано запознавање и остварување на документите од Седмиот самит на неврзаните во Њу Делхи, на кој се потврдени изворните принципи и цели на неврзаната политика и улогата на Движењето како независен и вонблоковски фактор во меѓународните односи и се определени заедничките задачи во борбата за мир и независност

на сите држави, за запирање на натпреварот во вооружувањето, за решавање на економските меѓународни проблеми, а особено со јакнење на соработката на неврзаните земји и земјите во развој и за мирно решавање на судирите и спорните прашања меѓу државите и народите.

Во оваа смисла Сојузот на комунистите на Македонија, како и досега, ќе се залага за сестран развој на односите со соседните земји, почитувајќи го суверенитетот, независноста и територијалниот интегритет, против мешањето во внатрешните работи и какво и да е посегнување кон нашата земја. Соработката врз овие принципи го вклучува и признавањето и почитувањето на правата на македонското национално малцинство во овие земји.

Денеска кога со гордост се осврнувавме на патот што го изминавме, можеме да констатираме: Комунистичката партија односно Сојузот на комунистите на Македонија, како составен дел на Сојузот на комунистите на Југославија, секогаш беше и остана доследен на Титовиот револуционерен курс, на историската одговорност пред својот народ, пред работничката класа и пред народите и народностите на Југославија.

Krste Markovski

THE SIGNIFICANCE OF ESTABLISHMENT OF CPM AND HOLDING OF THE FIRST SESSION OF THE CC KPM

S u m m a r y

Main topic of this contribution is the establishment of CPM (Comunist Party of Macedonia) and holding of the First Session of the CC KPM in Tetovo on March 19th, 1943. The delegate of the C.C. of KPY and the General Staff of the People's Liberation Army and Partizan Detachments of Yugoslavia and the authorized representative of Josip Broz Tito on this historical session was Svetozar Vukmanović-Tempo. He has transmitted the conclusion of the CC KPY for formation of CPM within the CPY, and after preparations have been made first Central Committee of CPM was constituted: Lazar Kolishevski, Secretary, Mara Natseva, Organization Secretary, Kuzman Josifovski-Pitu, Strahil Gigov, Tsvetko Uzunovski and Bane Andreev, members.

This significant historical event, which takes the central part in the article, has been followed together with the historical circumstances related to the activity of CPY, especially in Macedonia, beginning from its establishment in 1919, where special attention has been paid to the period of the People's Liberation Struggle

and Socialist Revolution. The significance of establishment of CPM and holding of the First Session of the CC CPM in Tetovo for spreading of the anti-fascist struggle in Macedonia is specially stressed. The collaboration of CPY and CPM with communist parties from the neighbouring countries has been also pointed out, where the help that the Yugoslav communists had given for spreading the anti-fascist struggle in these countries was specially emphasised.

A great deal of the contribution was reserved with an aim to show the results of the People's Liberation Struggle and Socialist Revolution of the Macedonian people and minorities in Macedonia, as an integral part of the mutual struggle of the peoples and minorities of Yugoslavia against German, Bulgarian and Italian occupiers and their domestic servants. Then, the role of CPY headed by Yosip Broz Tito, which led the Yugoslav peoples and minorities in their struggle against fascism for obtaining national and social freedom is especially stressed. The author has mentioned all the sessions and consultations which have been organized by the Central Committee of CPM in the course of 1943 and 1944, where the vitality and preparation of the party organizations for successful managing and execution of the complex tasks related to the People's Liberation Struggle and Creation of the people's authority on the free territories, as well as on the territories, which were still occupied. All this enabled to take over great military actions. The Main Staff of Partizan Detachments of Macedonia was reorganized in Main Staff of the People's Liberation Army and Partizan Detachments of Macedonia, and after that five operational zones have been organized, which enabled the creation of the Macedonian People's Liberation Army as one of the most important base of the statehood and independence of Macedonia. Soon after that, bigger military units, detachments, battalions and brigades were formed, which brought to spreading the military actions in all the regions of Macedonia. Regarding this, the significance of the meeting of CC KPM, held in Prespa on 3 and 4th August, 1943 known as „The Prespa Consultation“, where among the other, conclusions have been brought for strengthening the political preparations for formation of the Anti-Fascist Assembly of the People's Liberation of Macedonia.

By spreading of the people's uprising and building of the people's authority conditions were finally created for realising of the aims and ideals for which the Macedonian people was fighting.

In the famous People's Liberation Struggle was realised the eternal dream of the oppressed, eternally partitioned, plundered and denied Macedonian people — national and social liberation. As a result of this, the Socialist Republic of Macedonia was established as a national state of the Macedonian people and the Albanian and Turkish minority, self management socialist community of the working class, as an integral part of the brotherly federation of Yugoslav peoples and minorities.

Finally, the author has shown the development of the Socialist Republic of Macedonia in the past period of free life.